

KIDATO CHA NNE

MARUDIO YA USHAIRI

*Compilation of Possible Questions in Kiswahili Likely to be examined in
KCSE.*

*A Special Analysis of Prediction Questions that may be Tested in KCSE from this
Topic in Form 4.*

KISWAHILI

SERIES 1

For Marking Schemes

Mr Isaboke 0746 222 000 / 0742 999 000

MWALIMU CONSULTANCY

USHAIRI

1. Soma shairi na kisha uyajibu maswali yafuatayo:-

CHEMA HAKIDUMU

Chema hakidumu, kingapendekeza,
Saa **ikitimu**, kitakuteleza,
Ukawa na hamu, kuingojeleza,
Huwa ni vigumu, kamwe hutaweza.

Chema sikiimbi, kwamba nakitweza,
Japo mara tumbi, kinshaniliza,
Na japo siombi, kipate n'ongeza,
Mtu haniambi, pa kujilimbikiza.

Chema mara ngapi, kinaniondoka,
Mwahanga yu wapi? Hakukaa mwaka,
Kwa muda mfupi, aliwatilika,
Ningefanya lipi, ela kumzika?

Chema wangu babu, kibwana Bashee,
Alojipa tabu, kwamba anilee,
Na yakwe sababu, ni **nitengeneee**,
Ilahi wahhabu, mara amtwee.

Chema wangu poni, kipenzi nyanyangu,
Hadi siku hini, Yu moyoni mwangu,
Yu moyoni ndani, hadi kufa kwangu,
Ningamtamani, hatarudi kwangu.

Maswali

- (a) Eleza dhamira ya mwandishi
- (b) Fafanua umbo la shairi hili
- (c) Andika ubeti wa kwanza kwa lugha ya nathari
- (d) Taja na kutoa mfano mmoja wa tamathali yoyote ya lugha inayojitokeza katika shairi
- (e) Taja mbinu nne za uhuru wa mshairi huku ukitolea kila mbinu mfano
- (f) **Eleza maana ya maneno yafuatayo kulingana na vile yalivyotumika:-**
 - (i) Nitengeneee
 - (ii) Ningamtamani
 - (iii) Ikitimu

2. *Soma shairi na kisha uyajibu maswali yafuatayo:-*

1. Ni sumu, sumu hatari

Unahatarisha watoto

Kwa ndoto zako zako leweshi

Za kupanda ngazi

Ndoto motomoto ambazo

Zimejenga ukuta

Baina ya watoto

Na maneno laini

Ya ulimi wa wazazi

2. Ni sumu, sumu hasiri

Unahasiri watoto

Kwa pupa yako hangaishi

Ya kuwa tajiri mtajika

Pupa pumbazi ambayo

Imezaa jangwa bahili

Badala ya chemichemi

Ya mazungumzo na maadili

Baina ya watoto na mzazi

3. Ni sumu, sumu legezi

Unalegeza watoto

Kwa mazoea yako tenganishi

Ya daima kunywa 'moja baridi'

Mazoea mabaya ambayo yanafunga katika klabu

Hadi saa nane usiku

Huku yakijenga kutofahamiana

Baina ya watoto na mzazi

4. Ni sumu, sumu jeruhi

Unajeruhi watoto kwa pesa,

Kwa mapenzi yako hatari

Ya kuwaliwaza watoto kwa pesa

Zinawafikisha kwenye sigara na ulevi

Na kisha kwenye madawa ya giza baridi

Barabara inayofikisha kwenye giza baridi la kaburi la asubuhi

Maswali

- (a) Pendekeza kichwa kwa shairi hili
- (b) Fafanua maudhui ya shairi hili
- (c) Ni kwa njia gani kinachozungumziwa kinajenga ukuta?
- (d) Dondoa tamathali mbili za usemi zilizotumika katika shairi na uzitolee mfano

- (e) Eleza umbo la shairi hili
- (f) Uandike ubeti wa nne kwa lugha nathari
- (g) Eleza maana ya vifungu hivi vilivyotumika katika shairi ;
 - (i) Giza baridi
 - (ii) Yanakufunga katika klabu

Soma shairi hili, kisha uyajibu maswali yanayofuata:

3. 1. Dunia yanishangaza, kwa mikiki na myujiza,
Yajaa sana kuwaza, ama nitajiumiza,
Kwa maovu kuigiza, nimejigeuza pweza,
Mola naomba ya jaza, nanuia kuwa mwema.

2. Utu uzima wangia, masoma namalizia,
Michezo yanizidia, rafiki wana udhia,
Sipati wala tulia, masomo sijafalia,
Mwenyewe najichukia, vitabu sijavishika.

3. Siku nazo zayoyoma, kesho nitasema nini?
Nitanena sikusoma, nitamdanganya nani?
Wazazi pesa wachoma, kunipeleka shuleni,
Kwa kuwa nimebaini, heri nitie bidii.

4. Mawi yamenizunguka, mungu wangu nibariki,
Kujiasa ninataka, nifanye yote ya haki,
Ningependa kuamka, utepetevu sitaki,
Nyuma sipendi kubaki, ningependa kufaulu.

5. Marafiki naeleza, kuwa nimeshachapuka,
Habari nazieneza, wala msije kumaka,
Ukweli ninawajuza, horomo nimeondoka,
Uvivuni nimetoka, niondoeni kundini.

6. Panda nalipulizia, kwa wa hapa na wa kule,
Nadhani nimesikia, mkazo natia shule,
Ukunguni nasusia, nataka kusonga mbele,
Sitaki zenu kelele, nidhamu naifwatile.
7. Leo nisipokazana, kesho nitakula nini?
Nitawakidhije wana? Nitakuwa mtu duni!
Riziki takuwa sina, nitaitwa mkunguni,
Moto najipaliani? Heri nijikuze sasa.
8. Mtegemea cha ndugu, atakufa maskini,
Ama atakuwa pwagu, aishie kifungoni,
Kwa nini niote sugu, na kweli i hadharani,
Sitajitia shimoni, nitayapenda masomo.
9. Baibai masahibu, msipende kunighasi,
Nitavisoma vitabu, mitihani niipasi,
Nigeuke mahabubu, na mtu aso muasi
Hayana ya wasiwasi, yenu nyingi hayawani.
10. Jongoo nimemtupa, na mti wake pamoja,
Sitataka tapatapa, ninaitafuta tija,
Nyingi pigeni malapa, hatavishwa makoja,
Kuna siku itakuja, mtakuja kuhiliki!

Maswali:

- (a) Andika kichwa mwafaka kinachofaa kuelezea shairi hili. (alama 2)
- (b) Hili ni shairi la aina gani? Toa sababu zako. (alama 2)
- (c) Marafiki wa mwandishi wana tabia gani? (alama 4)
- (d) Ni nini dhamira ya mtunzi? (alama 2)
- (e) Andika ubeti wa sita kwa lugha nathari. (alama 5)
- (f) Eleza maana ya maneno haya kama yalivyotumiwa katika shairi
(i) Mikiki	(ii) Kuyoyoma	(iii) Mkunguni
(iv) Panda	(v) Sugu	

4. Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali :

1. Ukitazama dunia, umbo lake huarifu,
Kuwa imeandaliwa, wageni watukufu,
Tayari kuwapokea, na mambo sufufu,
Ndani yake yamejaa, viumbe kuwanadhifu.
2. Umbile huonyesha, namna ilivyotimu,
Yangoja kukaribishwa, katika mastakimu,
Yenye kila tamasha, machungu na matamu,
Maisha yanapokwisha, huiacha inadumu.
3. Ajae ardhi hii, kutoka katika mimba,
Mzizini au yai, au katika kitumba,
Milki hakina, ya mali wala mashamba,
Mwisho wa uhai, kaburi lake jemamba.
4. Halii choyo kaburi, mtu uzima ukisha,
La upana shubiri, urefu pima yatosha,
Wala hadai fahari, tena hujifaharisha,
Akiwa hai fikiri, anavyopenda tamasha.
5. Yalipo maziara, masikani ya maiti,
Huonyesha ishara, na pengine tofauti,
Dhaifu na bora, hawagombi hawateti,
Wazima kila mara, Pato linawasalitia.
6. Mtu hashibi pato, hili huonyesha nini?
Laonyesha kama pito, kuwa yumo safarini,
Enda kuitika wito, bora usio kifani,
Ambao kila mtoto, wa Adam hutamani.
7. Yumo katika safari, kila mwanadamu,
Haraka au usiri, kwenda imelazimu,
Epusha roho kahari, yake na Jahanamu,
Iwe katika fahari, mwili ukiwa kuzimu.

Maswali:

- (a) Pendekeza kichwa cha shairi hili. (alama 2)
- (b) Mshairi amevitaja vitu aina ngapi vyenye uhai? Vitaje. (alama 4)
- (c) Andika ubeti wa tatu kwa lugha nathari. (alama 5)
- (d) Eleza vina na mizani katika shairi hili. (alama 3)
- (e) Eleza ujumbe wa mshororo:
"Halii choyo kaburi, mtu uzima ukishe." (alama 2)
- (f) Onyesha vile uhuru wa kishairi ulivyotumiwa. (alama 4)

5.Vita vya ndimi

Huyo! Amshike huyo!
Hakuna bunduki wala kifaruru
Bomu na risasi hata hawazijui!
Lakini mno wanashambuliana.
Kwa ndimi zilizonolewa kwa makali
Vipande vya matusi silaha zao.

Yu imara mmoja wao.
Akirusha kombora la neno zito!
Limtingishe adui wake
Na kumgusa hisia kwa pigo kuu.
Pigo linalopenya moyoni kama
kichomi
Kuchipuza joto la hasira na kisasi
Katika mapigano yaso na kikomo.

Filimbi ya suluhu inapulizwa
kuwaamua!
Ni nani anayekubali suluhu?
Roho zinakataa katakata
Huku ukaidi ukinyemelea na kutawala
kote
Mapandikizi ya watu yakipigana
Vitu shadidi visivyo ukomo
Vita vya ndimi!

Magharibi sasa
Jua linapungia mkono machweo
Nalo giza likinyemelea kwa kiburi na
kasi
Sisikii tena sauti za misonyo
Mate ya watesi yamekauka

Makanwa yao yamelemewa na uchovu
Sasa wameshikana mikono
Nyuso zao zikitabasamu
Ishara ya suluhu!

(a) Hili ni shairi la aina gani? (alama 1)

(b) **Eleza** sifa za utunzi alizotumia mshairi. (alama 4)

(c) **Taja** kwa kutolea mifano tamathali za usemi zozote tatu zilizotumiwa katika shairi hili.(alama 3)

(d) **Fafanua** mishororo hii:

(i) Akirusha kombora la neno zito!

(ii) Makanwa yao yamelemewa na uchovu (alama 4)

(e) **Zungumzia** mgogoro katika shairi na namna unavyomalizika. (alama 6)

(f) **Toa** maana ya msamiati huu

(i) Kichomi

(ii) Misonyo (alama2)

6.**Soma mashairi ya A na B kisha ujibu maswali.**

A

Mtu ni afya yake, ndio uzima wa mtu
Mtu ni kuwa na chake, hakuwi ela kwa kitu
Mtu ni bahati yake, kupendekeza kwa watu
Mtu si fakhari kwako, kuitwa nyama ya mwitu

Mtu ni ulimi wake, kunena vyema na watu
Mtu ni kijungu chake, kuweka mawe matatu
Mtu ni mwenda kwa lake., mtoshawa na kula kitu
Mtu si uzuri kwake, kuitwa nyama wa mwitu

Mtu ni mwenye nadhari, apimaye kula kitu
Mtu ni moyo hariri, mwenye imani na watu
Mtu ni alo na ari, shika sana mwana kwetu
Mtu si yake fakhari, kuitwa nyama wa mwitu

Mtu ni mkono wazi, mtasadaku na watu
Mtu ni mwenye maozi, kuoneya kula kitu
Mtu ni alo tulizo, asopenda utukutu
Mtu si jambo pendezi, kuitwa nyama wa mwitu

Mtu ni mwenye ahadi, ndio u'ngwana na utu
Mtu ni alo baridi, mbembeleza wa watu
Mtu ni moyo asadi, asoonewa na mtu
Mtu si yake ifadi, kuitwa nyama wa mwitu

Mtu niliyoyanena, pima sana ewe mtu

Mtu sikuja tukan, kukirihi nyoyo watu
Mtu nakupa maana, wende nyendo za kiutu
Mtu si uzuri sana, kuitwa nyama wa mwitu
Mtu ni mtenda njema, atwiiye Mola wetu
Mtu ni mbele na nyuma, pima sana mwana kwetu
Mtu natiye khatima, fafanua kula kitu
Mtu si yake hisima, kuitwa nyama wa mwitu.

B

MTU HACHAGUI KAZI

Naamba kazi ni kazi, vyovyote vile iwavyo
Madamu si ubazazi, kwa mwanaadamu ndivyo
Kushona na upagazi, pia vile vyenginevyo
Kazi ni kitu azizi, wala vyenginevyo sivyo
Mtu hachagui kazi.

Mtu hadharau kazi, ile ahisiyo duni
Ayuzuie machozi, walilia jambo gani
Ukulima na ukwezi, na uvuvi baharini
Hizi nazo njema kazi, yafaa uzibaini
Mtu hachagui kazi

Si laiki kubahudhi, hakuna iliyo duni
Hayo makubwa maradhi, na tena uhayawani
Kazi zote zina hadhi, hivyo tusibagueni
Inafaa tuziridhi, tuzitende kwa yakini
Mtu hachagui kazi.

Ni wajibu kuipenda, na kuikiri moyoni
Na kwa dhati kuitenda, kwa juhudi na makini
Matatizo huyashinda, na uvivu kuuhuni
Hapo mtu atashinda, na magumu kumhuni
Mtu hachagui kazi

MASWALI

- (a) Lipe shairi la A kichwa mwafaka. (alama 1)
- (b) Kwa mifano mwafaka **fafanua** bahari katika shairi la A na B. (alama 4)
- (c) Toa sababu za mwandishi kuchagua “Mtu hachagua kazi” kama kichwa cha shairi la B. (alama 1)
- (d) Mtunzi alikuwa na ujumbe gani katika mashairi haya? (alama 4)
- (e) **Andika** ubeti wa pili wa shairi A katika lugha nathari. (alama 4)
- (f) **Eleza** muundo wa shairi la B. (alama 4)

(g) Eleza maana ya maneno haya kama yalivyotumika katika mashairi haya.
(alama 2)

(i) Nadhari

(ii) Ubazazi

7.Soma shairi lifuatalo kisha uiibu maswali

Duniani husifiki;
Wala hupati thamani,
Yalisemwa hukumbuki?
Na wazee wa zamani,
"Mkono haurambiki,
Bila kitu kiganjani"

Wangapi watu azizi,
Fulani bin Fulani,
Waliokichinja mbuzi,
Kukirimu mitaani,
Sasa kama wapuuzi,
Kwa hali kuwa ta'bani

Walifanya makubeli.
Wakaapa hadharani,
La uongo huwa kweli,
" Kubishika kitaani,
Na tangu kukosa mali,
Wakawa kama nyani!

Walifanya mahashumu.
Kuwaliko masultani,
Ushekhe na Ualimu,
Kufasiri vitabuni,
Na leo wana wazimu,
Kama si wanachuoni.

Maswali

(a) Kwa maneno yako mwenyewe **eleza** ujumbe wa shairi hili. (Alama 3)

(b) **Eleza** jinsi mshairi anavyosisitiza huo ujumbe katika shairi lote.

(Alama 4)

(c) **Eleza** kwa tafsili umbo la shairi hili.

(Alama 5)

(d) **Andika** ubeti wa kwanza katika lugha nathari.

(Alama 3)

(e) **Eleza** maana ya maneno haya kama yalivyo tumika katika shairi;

(i) Kiganjani.

(ii) Kukirimu.

(iii) Makubeli.

(iv) Mahashumu.

(v) Wanachuoni

(Alama 5)

8.Soma shairi lifuatalo kisfeha ujibu saaswali vanavofuata:

Niliusiwa zamani, babu aliniusia, N
ili bado utotoni, hapo aliponambia,
Babu yaweke kitwani, yasije
yakapotea,
Penye nia ipo njia, usikate tumaini.

Hapo ndipo milangoni, mawimbi
yakuzuia,
Mtima utie kani, bandarini utangia,
Penye nia ipo njia, usikate tumaini.

2. Wewe bado ni mgeni, katika hii
dunia,
Mimi ndiye wa zamani, mengi
nimejionea,
Sasa niko uzeeni, uzee umewadia,
penye nia ipo njia, usikate tumaini.

6. Na iwapo ni shuleni, masomo
yakutatia,
Usiasi masomoni, kusoma
ukakimbia,
Kidogodogo bongoni, elimu
itakungia,
Penye nia ipo njia, usikate tumaini.

3. **Mtima** ndio **sukani**, waongoza'kila
ndia,
Weka mkazo moyoni, kila
unalofwatia,
Moyoni mwako amini, kuwa
utalifikia,
Penye nia ipo njia, usikate tumaini.

7. Kama wenda uchumini, biashara
waania.
Usihofu asilani, hasara ikitukia,
Leo ukipata duni, na kesbo litazidia,
Penye nia ipo njia, usikate tumaini.

4. Kama uko safarini , waongoza kila
ndia,
Bahari kuu kinani, mawimbi
yakuchachia,
Usikate tumaini. hapo ndipo penye
ndia,
Penye nia ipo njia, usikate tumaini.

5. Hapo hapo mawimbini, wewe hapo
pigania,

- (a) **Andika** methaii ambayo ingetumiwa kujumuisha ujumbe katika ubeti wa pili.
(Alama 1)
- (b) Kutokana na shairi hili, ni katika nyanja zipi za maisha tunapopaswa
kujikakamua? Tujikakamue vipi? (alama 6)
- (c) **Taja** arudhi ambazo zimetumiwa kuusarifu ubeti wa kwanza. (Alama 4)
- (d) Huku ukitoa mfano mmoja **bainisha** uhuru wa kishairi ambao umetumiwa
katika ubeti wa 3. (alama 1)
- (e) **Andika** ubeti pili kwa lugha ya nathari. (Alama 4)
- (f) **Eleza** maana ya maneno yafuatayo kama yalivyotumika katika shairi.
- (i) Aliniusia.
- (ii) Mtima.
- (iii) Sukani
- (iv) Waania. (Alama 4)

9.Soma shairi hili kisha ujibu maswali yanayofuata

Kaka: Kusoma nilikosoma, kambiwa sipati kazi,
Yapata mwaka mzima, nategemea shangazi,
Wasiojuwa husema, ' sababu sina ujuzi,'
Huno uhaba wa kazi, mesababishwa ni wake.

Dada: Mbona watuingilia, kaka acha ubaguzi,
Likukeralo twambia, tulijuwe waziwazi,
Au unalochukia ni wake kufanya kazi?
Mambo ya siku hizi,watu ni bega kwa bega.

Kaka: Siwangilie kwa nini, nanyi mwatukopa kazi
Kwani tokea zamani, hazikuwa shida hizi,
Mtu kitoka shuleni, kibarua si tatizi,
Leo hatupati kazi, kisa nyinyi wanawake

Dada: Hapo kaka hujasema, kuwa wake ndiyo chanzi,
Chanzo cha hii nakama, waume kukosa kazi,
Bure mwatupa lawama, wenyewe mna ajizi,
Mtindo wa siku hizi, watu ni bega kwa bega.

Kaka: Hayo unayotamka, yote niya upuuzi,
Mumetoroka kupika, kazi yenu toka enzi,
Bilashi mwahangaika, kushabihi vijakazi,
Sasa hatupati kazi, kisa nyinyi wanawake.

Dada: Mbona wafanya ukali, ishakuwa ni chukizi?
Hata na yangu kauli, umekuwa husikizi,
Nisemaye ni halali, ukweli uliowazi,
Mtindo wa siku hizi, watu ni bega kwa bega.

Kaka: Yana uhalali gani, mbona basi huelezi?
Kipita maofisini, mumejaa kama inzi,
Mwataka tuwe mekoni, wala halitupendezi,
Na nje hakuna kazi, kisa nyinyi wanawake.

Dada: kakangu una matata, kuyaelewa siwezi,
Wasema unamopita, wambiwa hakuna kazi?
Na sisi wake twapata, haraka pasi ajizi,
Sababu siku hizi, watu ni bega kwa bega.

Kaka: Sisi kazi hatupati, wengi wetu ni mijizi,
Elanyi muna bahati, mabosi hawawaizi,
Hampotezi wakati, ni kidogo pingamizi,
Nasi hatupati kazi, kisa nyinyi wanawake..

Dada: kakangu wanichekesha, hadi sina kizuizi,
Vipi lakukasirisha, sisi tukifanya kazi?
Hujui ndivyo maisha, yaendavyo siku hizi?
Mtindo wa siku hizi, watu ni bega kwa bega.

Kaka: Huna haja ya kucheka, nisemayo si upuzi,
Kazi inayojulika, yenu ni kukuna nazi,
Kisha mwenda zianika, mukaziuze takizi,
Leo hatupati kazi, kisa nyinyi wanawake.

Dada: Yalikuwa ni ya kale, kuuza chicha za nazi,
Ela leo twenda mbele, na nyuma hatujibanzi,
Hakuna aliyelele, kushiriki usingizi,
Kwani mambo siku hizi, watu ni bega kwa bega.

Kaka: kulla kitu mwakitaka, kiwe chenu siku hizi,
Ishakuwa na miaka, pia mwataka ihozi,
Nasikia mwatamka, mwaka huno wa ledizi,
Mwisho mutataka myezi, iwe yenu wanawake.

Hai mana kubishana, nikashabihi mkizi,
Mengi niliyoyanena, yafanyie uchunguzi,
Iwapo tutafanana, yupi taleya vizazi?
Sisi hatupati kazi, hadi murudi mekoni.

Dada: Baba mbele mama nyuma, yamekuwa simulizi,
Muradi sote twasoma, sotenituwe walezi,
Wake haturudi nyuma, tunataka mapinduzi,
Maisha ya siku hizi, watu ni bega kwa bega.

MASWALI

- a) Lipe shairi hili kichwa mwafaka. (Alama 2)
- b) Dada anatoa sababu gani ya wanawake kuajiriwa maofisini? (Alama 2)
- c) Kaka anataja sababu zipi za wanaume kukosa kuajiriwa kazi? (Alama 2)
- d) Eleza umbo la shairi hili (Alama 3)
- e) Dondoa na ueleze mifano miwili tofauti ya uhuru wa kishairi katika shairi (Alama 4)
- f) Kwa mujibu wa shairi hili, kazi za wanawake ni zipi? (Alama 2)
- g) Eleza ubeti wa mwisho kwa maneno yako mwenyewe (Alama 2)
- h) Eleza maana ya msamiati ufuatao kama ulivyotumiwa katika shairi. (Alama 3)
- (i) Kulla
- (ii) Nakama
- (iii) Ajizi

10. Soma shairi hili kasha ujibu maswali.

- 1. Pasi kuhofu lawama, imenibidi kunena,
Nina mengi ya kusema, ambayo ni ya maana
Kwetu sote ni lazima, viumbe kuambizana,
Yashinda kifo fitina, fatani si mtu mwema.
- 2. Sahau I akilini, yataka kukumbushana,
Madamu tu duniani, la kosa huelezana,
Ili tuwe hadharini, tujilinde na fitina,
Yashinda kifo fitina, fatani si mtu mwema
- 3. Uchochezi ukitiwa, uwongo unapofana,
Lolote laweza kuwa, hata watu kupigana,
Fitina yaweza ua, binadamu wengi sana,
Yashinda kifo fitina, fatani si mtu mwema.

4. Fatani anapojua,
Aweza leta adawa,
Hata akawa baguwa,
Yashinda kifo fitina,	jamii yasikizana,
ya fitina kugombana,
ndugu wakafarikana,
fatani si ntu mwema.
5. Nahakikisha wenzangu,
Fitina kwa Bwana Mungu,
Yasaliti walimwengu,
Yashinda kifo fitina,	fitina ina laana,
katu hataki iona,
mume mke kuachana,
fatani si mtu mwema.
6. Fitina si kitu safi,
Fitina ina makofi,
Fitina ni ukorofi,
Yashinda kifo fitina,	nazidi toa bayana,
muda ukijulikana,
mfano wake hapana,
fatani si mtu mwema.
7. Fitina yashinda tusi,
Fitina ina maasi,
Fitina ina utesi,
Yashinda kifo fitina,	uovu wa kutukana,
madhambi ya kujazana,
tena usowezekana,
fatani si mtu mwema
8. Fitina si masihara,
Fitina ina madhara,
Fitina aina izara,
Yashinda kifo fitina,	yashinda hata khiana,
nchi zaweza gongana,
na aibu nyingi sana,
fatani si mtu mwema.
9. Fitina haina shaka,
Fitina mali hakika,
Fitina ina mashaka,
Yashinda kifo fitina,	ni mbovu nasema tena,
ya ghibu nawe waona,
na dhiki kila namna,
fatani si mtu mwema.
10. fitina kitu haramu,
Fitina na binadamu,
Fitina ni mbaya sumu,
Yashinda kifo fitina,	tamati zaidi sina,
wawe wakichukiana,
ya au sifa na jina,
fatani si mtu, mwema.

Maswali:

- (a) Bainisha athari tano za fitina kulingana na mshairi (alama 5)
- (b) Ubeti wa sita umechukua mikondo na bahari tofauti tofauti. Zitaje na utoe mifano (alama 4)

- (c) Andika ubeti wa nne kwa lugha ya nathari (kawaida) (alama 3)
- (d) Mshairi ametumia mbinu zipi kufanya jumbe zake zieleweke kwa bayana zaidi. (alama 4)
- (e) Eleza maana ya msamiati ufuatao kama ulivyotumika katika shairi.
- (i) Adawa
 - (ii) Fatana
 - (iii) Wakafarikana
 - (iv) Tusi (alama 4)

11. Soma shairi hili kisha ujibi maswali yanayofuata.

1. Tusitake kusimama, bila kwanza kusimama,
Au dede kuwa hima, kabla hatujakaa,
Tutakapo kuchutama, kuinama inafaa,
Tujihimu kujinyima, makubwa kutoyavaa.
2. Tusitake kuenenda, guu lisipokomaa,
Tujizonge na mikanda, inapochagiza njaa,
Na mazuri tukipenda, ni lazima kuyandaa,
Tujiase kujipinda, kujepusha na balaa.
3. Tusitake uvulana, au sifa kuzagaa,
Tushikaye nyonga sana, tunuiyapo kupaa,
Kama uweza hapana, tutoelee dagaa,
Tujiase hicho kina, maji yajapokujaa.
4. Tusitake vya wenzetu, walochuma kwa hadaa,
Wanaofyatua vitu, na kasha vikasambaa,
Uwezo hatuna katu, umaskini fazaa,
Tujihimu kula vyetu, siendekeze tamaa.
5. Mtaka kuiga watu, kufata kubwa rubaa,
Vyao vijaile kwetu, vifaa vingi vifaa,
Tunamezwa na machatu, tusibakishwe dhiraa,
Tujihimu kilo chetu, hata kama twapagaa.

- (a) Lipe shairi hili kichwa mwafaka. (alama 1)
- (b) Eleza madhumuni ya shairi hili (alama 2)
- (c) shairi hili ni bahari gani? Toa sababu. (alama 4)

- (d) Bainisha umbo katika ubeti wa kwanza na wa mwisho ukizingatia vina na mizani. (alama 4)
- (e) Andika ubeti wa kwanza kwa lugha nathari. (alama 4)
- (f) Taja mbinu moja ya kisanii inayoibuka katika ubeti wa nne. Kwa nini imetumiwa? (alama 2)
- (g) Eleza msamiati ufuatao kama unavyotokea katika shairi. (alama 3)
- (i) Kuiga
- (ii) Dede
- (iii) Tujizonge.

For Marking Schemes/Answers

Contact Mr Isaboke

0746-222-000

OR

0742-999-000

FOR THE FOLLOWING;

- ✓ **ONLINE TUITION**
- ✓ **REVISION NOTES**
- ✓ **SCHEMES OF WORK**
- ✓ **SETBOOKS VIDEOS**
- ✓ **TERMLY EXAMS**
- ✓ **QUICK REVISION KITS**
- ✓ **KCSE TOPICALS**
- ✓ **KCSE PREMOCKS**
- ✓ **TOP SCHOOLS PREMOCKS**
- ✓ **JOINT PREMOCKS**
- ✓ **KCSE MOCKS**
- ✓ **TOP SCHOOLS MOCKS**
- ✓ **JOINT MOCKS**
- ✓ **KCSE POSTMOCKS**
- ✓ **TOP SCHOOLS PREDICTIONS**
- ✓ **KCSE PREDICTIONS**
- ✓ **KCSE REVEALED SETS**

CALL/TEXT/WHATSAPP

0746 222 000 / 0742 999 000

mwalimuconsultancy@gmail.com

This is a Copyright Property of Mwalimu Consultancy Ltd.

***POWERED
BY
MR ISABOKE***